

УДК 911.3

Алістратова К.Е.

МІСТИЧНИЙ ТУРИЗМ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто зарубіжний досвід організації містичного туризму та запропоновано заходи щодо його розвитку в Україні. Досліджено містичні ресурси України та можливості їх використання для залучення туристів. На підставі проведеного дослідження було створено онлайн-карту містичних ресурсів України.

Ключові слова: містичний туризм, містичні ресурси, місця сили, привиди, аномальні зони.

В данной статье рассмотрен зарубежный опыт организации мистического туризма и сформулированы предложения относительно его развития в Украине. Исследованы мистические ресурсы Украины и возможности их использования для привлечения туристов. На основании проведенного исследования была создана онлайн-карта мистических ресурсов Украины.

Ключевые слова: мистический туризм, мистические ресурсы, места силы, привидения, аномальные зоны.

A central issue in the article is organization of mystical tourism in the world. This paper focuses on the experience that may be used by Ukraine to develop this type of tourism. Mystical resources of Ukraine are examined as well as their potential to attract tourists. Based on the conducted research an online map of mystical resources of Ukraine was created.

Key words: mystical tourism, mystical resources, ghosts, paranormal.

Постановка наукової проблеми. На сьогоднішній день туризм як феномен соціальної дійсності нашої планети розвивається прискореними темпами. Це одна з небагатьох сфер економіки, якій характерна динамічність розвитку та висока дохідність. Внаслідок таких тенденцій все частіше мова йде про появу й розвиток нових видів туризму, що здатні задовольнити потреби найвибагливіших клієнтів. Серед цих видів туризму можна виділити й містичний туризм, організація якого в багатьох розвинених країнах вже приносить чималі прибутки, тоді як в Україні на зростаючий попит та зацікавленість потенційних туристів немає належного відгуку – ані з боку організаторів туристичної діяльності, ані з боку держави. Поодиноких проєктів (таких, як, наприклад, розробка екскурсій з містичним нахилом) для збалансованого та активного розвитку цього виду туризму аж ніяк недостатньо. Таким чином, дане дослідження присвячене

пошуку тих ресурсів та методів, за допомогою яких Україна може розвивати містичний туризм не гірше, або навіть краще своїх зарубіжних «конкурентів».

Наукові джерела та публікації. На сьогоднішній день питання розвитку містичного туризму більше цікавлять журналістів, ніж науковців. Зокрема, про містичний туризм на Закарпатті пише журналіст Юрій Лівак, автор статті «Закарпатський край багатий на містичні традиції». Нещодавно на сайті «Україна аномальна» з'явилася стаття Деніса Калужного «На Західній Україні процвітає містичний туризм», у якій також висвітлено потенціал містичних ресурсів в Україні й Закарпатті зокрема. У країнах пострадянського простору містичний туризм – також пріоритетна тема для журналістів. В Азербайджані (м. Баку) виходить суспільно-політична газета «Ехо», де Оксана Буланова розповідає про зарубіжний досвід розвитку цього виду туризму, згадуючи й Україну.

Мета статті полягає у розкритті потенціалу України для розвитку містичного туризму, а також у з'ясуванні зарубіжного досвіду організації містичного туризму та можливостей його застосування в Україні. Мета зумовила виконання наступних завдань: дослідити розвиток містичного туризму в зарубіжних країнах; визначити «містичні» ресурси в Україні; запропонувати заходи щодо подальшого розвитку цього виду туризму в Україні.

Актуальність дослідження визначається зростаючим попитом на продукт містичного туризму у світі та в Україні зокрема. Потенційні «містичні» туристи шукають нових вражень, гострих відчуттів, «незвичності» і небуденності дійства. Деякі з них прагнуть повернутися в дитинство і відкрити щось нове, таємниче і загадкове. Таким чином, саме тури з містичним нахилом пропонують подорожуючому відчутти ірраціональність цього світу і отримати безліч непересічних вражень. Відповідно якщо є попит, то він має бути задоволений, а для того, щоб туроператор зміг запропонувати містичний тур, необхідно дослідити місцеві ресурси та вжити заходів щодо поліпшення інфраструктури саме цього виду туризму. В цьому і полягає необхідність проведеного дослідження.

Основний виклад матеріалу. Містичний туризм – це подорож до місць аномалій з метою отримання гострих відчуттів та непересічних вражень. Містичний туризм варто поділяти на два великі блоки: 1) містичний туризм з метою відвідати місця, де мешкають привиди, вампіри та інша нечисть; 2) містичний туризм до так званих «місць сили» – місцевостей, які мають позитивну (м'яку), або негативну (жорстку) енергетику.

Містичний туризм до привидів, вампірів та інших потойбічних істот на сьогоднішній день користується особливою популярністю у ЄС та США. З 2006 р. активну увагу цьому виду туризму приділяє й Малайзія, популяризуючи власні замки з привидами та «прокляті» будівлі [4].

На сьогоднішній день містичний туризм отримав найбільшого розвитку у Великобританії, де відомими дестинаціями є шотландські замки, Озерний край в Англії і власне столиця – Лондон. Сезон «мисливства» за привидами тут триває з вересня по березень, адже вважається, що в цей час привиди найактивніші. Найбільший попит на містичні тури спостерігається напередодні Дня всіх святих (31 жовтня) – на Хеллоуїн. Зазвичай, містичні тури у Великобританії передбачають не лише екскурсії з містичний нахилом, але й можливість зупинитися на ночівлю в замку з привидами та пополювати на них. Організація «містичного» дійства вимагає акторської гри та належного гриму обслуговуючого персоналу задля створення відповідної атмосфери, а також технічного устаткування, яке може створити ілюзію присутності привидів [6].

Так, наприклад, в Озерному краї в замках під час вечері при свічках туристам демонструють фотографії та відеосюжети страшних вбивств, які сталися у цій місцевості. При цьому офіціанти та екскурсоводи перевдягнені у мерців, вампірів чи монахів. Після опівночі туристам пропонується вийти до саду, де вони можуть почути нестямні крики і стогони невидимих привидів. Насправді для імітації таких звуків використовуються спеціальні рупори, що можуть бути розміщені у найнесподіваніших місцях саду, в тому числі й на деревах. Деякі замки використовують лазерну проекцію та голографію для створення примарних видінь як в приміщеннях замку (коридорах, вітальнях, гостьових кімнатах), так і зовні (в саду або на небі біля замку тощо).

Для популяризації власних привидів та аномальних місць було знято і запущено на телебачення (канал «The Learning Channel») низку документальних фільмів про замки з привидами Шотландії, Англії, Уельса тощо. Окрім цього, у Великобританії активно продаються супутні товари для містичного туризму, такі як «наукові паранормальні набори» (вартістю від \$180 до \$850), які дозволяють «виявити» привидів [9]. До таких комплектів можуть входити детектори електромагнітного поля, спеціальні пристрої, які поширюють легку радіацію для виявлення необхідних змін тощо.

У Чехії чи не кожний замок має власного привида. Наприклад, замок Сіхров відомий привидом Чорної дами, а в замку Рожмберк час від часу з'являється привид проклятої чоловіком Білої пані [6]. Зрештою, привидів виявилось так багато, що в країні було проведено їх перепис, щоб туристи могли «ознайомитися з повним списком» і пополювати на тих, які їм здаються найбільш загадковими і вартими уваги.

У США є чимало будинків та готелів, які мають власних привидів. Окремим «містичним» екскурсіям вже понад 40 років (наприклад, тур «Hair-Raising Harpers» до міста Харперс-Феррі у штаті Західна Вірджинія). Більшість містичних турів приурочені до Хеллоуїна. Справжнім містом привидів, мерців та магії вуду вважається Нью Орлеан, особливо таке враження складається через пустельність деяких кварталів після

доленосного урагану «Катріна» та повені, що змусили багатьох місцевих мешканців покинути свої будинки. У цьому місті діє готель «1891», власники якого не бояться розповідати про своїх привидів на офіційному сайті (там є розділ «Our Ghost»). Неповдалік від міста знаходиться болото Манчак, прокляте Королевою Вуду. Туристам пропонується відвідати містичне місце на човні в нічний час.

До розвитку містичного туризму залучена й Румунія. Особливо популяризована така дестинація, як замок Бран, який за уявленнями туристів є найбільш схожий до описів Брема Стокера про замок, де мешкав відомий вампір граф Дракула. Насправді ж замок Бран ніяка не резиденція Цепеша, Влад III ніколи там не жив. Проте внаслідок вдалого маркетингу (за посередництвом літературних публікацій та кінематографічних стрічок) цей замок отримав неабияку відомість і власне попит туристів. На справжню батьківщину Влада Цепеша можна потрапити під час екскурсії «Фортеця Сігішоара», де він дійсно народився і жив. Крім зацікавлених туристів, це місце регулярно відвідують окультисти, і три дні на рік фортеця стає центром шабашу, на який з'їжджаються звідусіль чаклуни, маги і відьми.

У 2012 р. замок Бран приніс своєму власнику 1,2 млн. євро чистого прибутку з 2 млн. загальних доходів [3]. Щороку замок відвідує більше 500 тис. туристів. У замку Бран організують не лише екскурсії, але й тематичні вечори (зокрема на Хеллоуїн), романтичні вечери для закоханих і навіть весілля. Таким чином, містичний туризм у Румунії – яскравий приклад того, як необхідно популяризувати «містичні» ресурси і як організувати їх використання на найвищому рівні. Щодо останнього варто зазначити, що країна та бізнесові кола (замок є першим приватним музеєм в Румунії, що належить законному спадкоємцю Домініку Габсбургу) роблять акцент не лише на активному маркетингу дестинації, але й розбудові супутньої інфраструктури для туристів у відповідному стилі. Наприклад, неподалік від замку Бран знаходиться печера жахів та специфічний заклад харчування – «Taverna Scheletelor» (таверна скелетів), де столи і стільці, виконані у формі труни, стіни обвішані скрипучими масивними ланцюгами, грає траурна музика і подають «незвичні» страви (зокрема, мізки в горщику).

Україна також має чимало містичних ресурсів, однак їх залучення до туристичної діяльності наразі незначне й обмежується лише екскурсіями з містичним нахилом («Куточки містичного Ужгорода», «Містичний Київ», «Дніпропетровськ містичний», «Містичний Львів» тощо), про існування яких не усі потенційні туристи здогадуються.

Однак містичний потенціал України величезний: лише в Закарпатській області є 12 середньовічних замків, в кожному з яких можна почути характерну містичну історію за участі якого-небудь привида, не кажучи вже про решту областей України, де також є чим налякати туристів. Окрім цього, на Закарпатті є два найбільш відомі будинки з власними привидами, їх можна відшукати в Свалявському районі. Один з

них у с. Драчино біля АЗС. Великий добротний будинок, законсервований з огляду на те, що жити в ньому ніхто так і не наважився. Головною причиною називають – привид дівчини, на могилі якої нібито побудували будинок. Аналогічна історія на околиці с. Керецьки, де звели будинок на місці старого дитячого кладовища, та так в ньому ніхто й не жив (після того, як забудовники пару разів «зустрілися» з привидами на його території, будинок був залишений і поспішно законсервований) [8].

У Львові також вистачає своїх привидів. У підземеллях Єзуїтського костелу живуть двоє привидів: ченця, який продав свою душу дияволу, і одного покійника з роду Потоцьких, який відійшов в інший світ за загадкових обставин. У Домініканському соборі (пл. Музейна,1) рівно опівночі чути богослужіння незрозумілою мовою і стукіт друкарської машинки, а ночами в соборі блукає напівпрозорий привид монаха-домініканця (через ці дивацтва багато нічних сторожів звільняються вже після першого чергування) [8].

У Підгорецькому замку (с.Підгірці Бродівського р-ну Львівської області), колись одному з кращих палацово-замкових комплексів Європи, історіям про привидів вже сотні років (розповіді про них – одна з головних визначних пам'яток цього місця). Проте наукове підтвердження існування паранормального у стінах та околицях палацу вдалося дістати лиш нещодавно. Кілька років тому під час підготовчих робіт з реставрації та відновлення Підгорецького замку та прилеглого парку було проведено детальну фотосесію усіх об'єктів історичного комплексу. На деяких світлинах, зроблених біля входу до підземелля та у внутрішніх покоях палацу вдалося зафіксувати прозорий силует людини. Відтоді Підгорецький замок став справжньою лабораторією численних дослідників паранормальних явищ. Вражаючі висновки були зроблені командою популярної української телепередачі «Битва екстрасенсів», а згодом Підгорецький замок відвідали фахівці з авторитетної американської дослідницької групи «Мисливці за привидами».

Привиди є і в Олеському (у селищі Олесько Буського району) та Золочівському замках (60 км на схід від Львова) – без них важко собі уявити будь-який середньовічний замок. Власних привидів має і Чернівецька область. Миколаївський кафедральний собор в Чернівцях (вул. Руська, 35) знаменитий плачем матінки, яку за порадою злого духа замурували в стіну живою. Чимало привидів бачили й в Криму. Серед них – привид Білого Монаха на території Херсонеса, привид консула в Генуезькій фортеці, Мангупський Хлопчик та ін. Існує в Криму й так звана «Долина Привидів» біля півніжжя гори Демерджі, яка вже давно стала місцем збору людей, що володіють екстрасенсорними здібностями. Туристи, які приїжджають до цього місця, не втомлюються повторювати, що на власні очі бачили «блукаючі душі» стародавніх воїнів.

Аналізуючи пропозицію турів «містичного» спрямування туристичних фірм України, можна зробити висновок, що така пропозиція обмежена, особливо що стосується організації таких турів в межах країни.

Існують лише аматорські, ексклюзивні розробки (наприклад, тур «Гаємниці та містерії Закарпаття», розроблений туроператором «Окрайна»). Що стосується другого блоку, то в його межах містичний туризм передбачає відвідання так званих «місць сили». Вони притягують дослідників і туристів тим, що на території таких місць абсолютно незвичайна енергетика, і там відбуваються незвичайні процеси.

Термін «місця сили» вперше з'явився у працях Карлоса Кастанеди, під яким варто розуміти географічні зони, які мають значимі для людей енергетичні поля [5]. Одні такі «місця сили» є позитивними і віддають енергію людям, інші – негативними і забирають її. І тут необхідно усвідомлювати, що в першому випадку психіка туриста буде нормалізована (такі місця заспокоюють, дають певне емоційне піднесення, заряд енергії), тоді як в іншому випадку, вона може серйозно постраждати.

Любителям містичного туризму організатори таких турів можуть запропонувати участь у шаманських ритуалах, наприклад, в Куско, в горах Перу. Куско була столицею інків і вельми цікава як звичайному туристу, так і любителю містики. Не менш цікавою може виявитися поїздка в подібний тур на Байкал, де бурятські шамани проводять ритуали не менш атрактивні, ніж перуанські.

В Україні, наприклад, чи не кожна гора Криму – своєрідне «місце сили». Відомі також такі «місця сили», як мис Меганом, Чуфут Кале, Чатир-Даг та інші. До списку найбільш сприятливих місць за енергетичним впливом, за версією NASA, входить і згаслий вулкан Карадаг [1]. «Місця сили» з негативною енергетикою є й у Закарпатській області. Нерідко в цьому краї можна почути такі народні (деякі з них згодом стали офіційними) назви місцевостей: Чорне Багно (Рахівський район), Чорний Мочар (Берегівський район), Чорна Ріка (Міжгірський район), Чорне Поле, Чорний ліс чи Чорний потік (Мукачівський район) [2]. Так, зокрема у Чорному лісі, як свідчить статистика, відбулося чимало самогубств та вбивств. У цьому лісі розташоване навіть знамените дерево самовбивць, на якому повісилося що найменше троє людей. Причому, усі троє (це трапилося у 2006 р.) не були знайомі між собою і здолали свій останній путь з Кіровоградської, Сумської та Харківської областей [7]. На разі Федір Шандор, завідувач кафедри туризму УжНУ, вже не раз проводив екскурсії лісом і навіть залишався там із туристами на ніч серед моторошної та депресивної атмосфери.

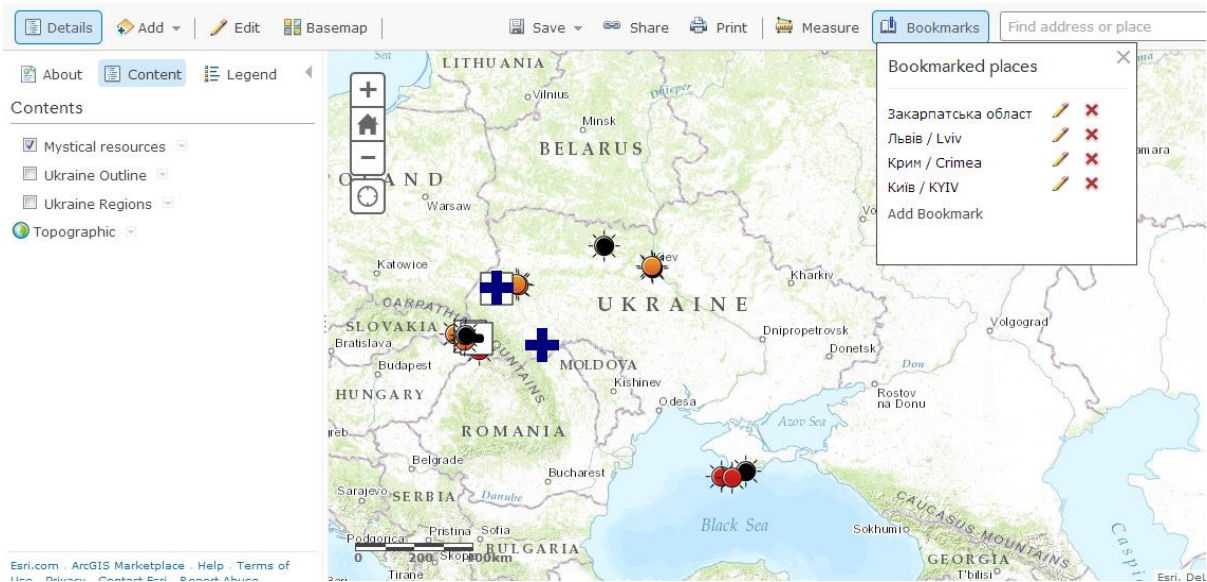
Україна може здійснити наступні заходи щодо розвитку містичного туризму на своїй території: 1. Запустити серію програм про містичні місця України на популярні серед української аудиторії телеканали (за аналогією до програми «Містична Україна» на каналі «Мега»); 2. Розробити сайт із описом містичних ресурсів та пропозицією «містичних» турів та екскурсій; 3. Залучити до створення містичних турів українські середньовічні замки (облаштувати кімнати для гостей на їх території, встановити необхідне обладнання (рупори, проектори тощо), розробити відповідні анімаційні заходи); 4. Проводити нічні екскурсії до «містичних» місць та музеїв; 5.

Організувати виробництво та продаж супутніх товарів для містичного туризму (наборів мисливців за привидами, оберегів, талісманів тощо); 6. Покращити інфраструктуру містичного туризму (відкрити розважальні заклади (такі як лабіринти привидів, печери жаху) поблизу «містичних» об'єктів та ресторани заклади у відповідному стилі).

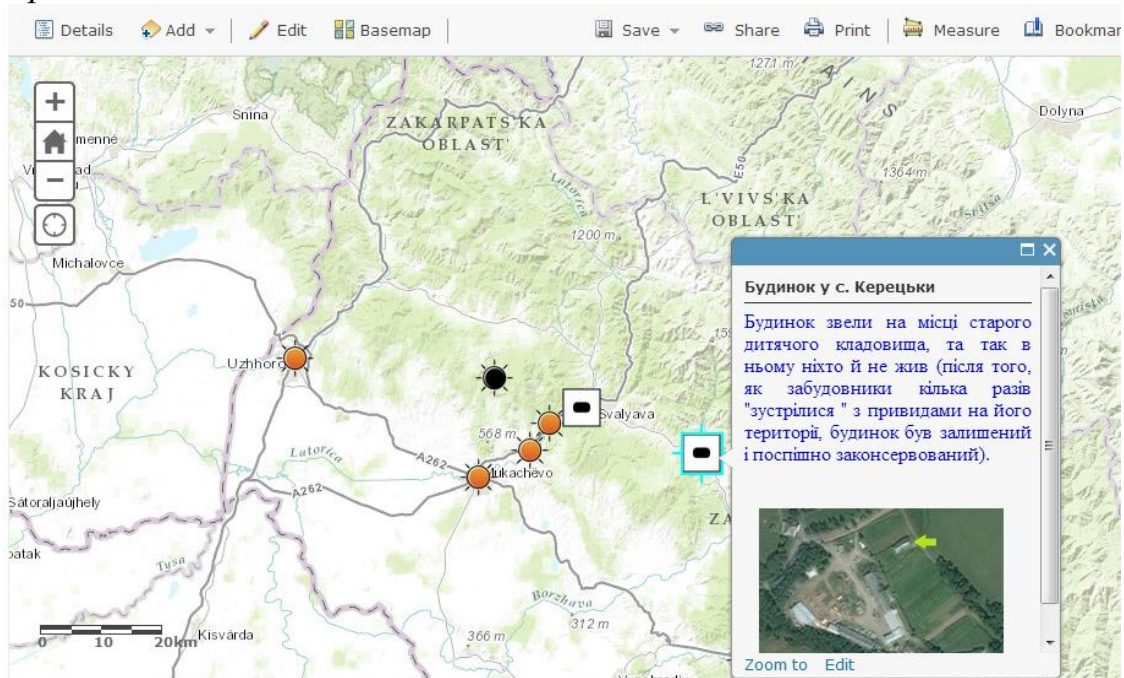
На підставі проведеного дослідження містичних ресурсів України автором була створена онлайн-карта цікавих для любителів містики місць країни (рис. 1)[10].

Загальний вигляд карти:

ArcGIS - Ukraine: mystical resources

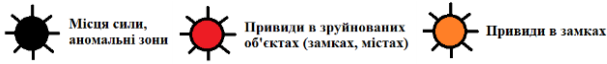

Закарпатська область:

Легенда карти:

- Привиди у сакральних спорудах
- Будинки з привидами

<http://www.arcgis.com/home/webmap/viewer.html?webmap=92e29eab4ff342d3b8c8f85da3890ec0>

Ідея карти: На сьогоднішній день туризм як феномен соціальної дійсності нашої планети розвивається прискореними темпами. Це одна з небагатьох сфер економіки, якій характерна динамічність розвитку та висока дохідність. Внаслідок таких тенденцій все частіше мова йде про появу й розвиток нових видів туризму, що здатні задовольнити потреби найвибагливіших клієнтів. Серед цих видів туризму можна виділити й містичний туризм, організація якого в багатьох розвинених країнах вже приносить чималі прибутки, тоді як в Україні на зростаючий попит та зацікавленість потенційних туристів немає належного відгуку – ані з боку організаторів туристичної діяльності, ані з боку держави. Розроблена карта є результатом мого наукового дослідження щодо розвитку містичного туризму в Україні.

Мета створення карти полягає у відображенні містичних ресурсів України у геопросторовому вимірі відповідно до проведеної класифікації, внаслідок чого можна наочно побачити «потенціал» розвитку містичного туризму в нашій країні.

Пояснення до карти: Містичний туризм варто поділяти на два великі блоки: 1) містичний туризм з метою відвідати місця, де мешкають привиди, вампіри та інша нечисть; 2) містичний туризм до так званих «місць сили» – місцевостей, які мають позитивну (м'яку), або негативну (жорстку) енергетику. Таким чином, усі позначення на карті поділяються на позначки місць, де зустрічаються привиди, і місць сили, де є аномальні, геопатогенні зони. В свою чергу місця, де зустрічаються привиди, я також поділила на певні групи відповідно до легенди. Також було створено 4 закладки: Закарпатська обл., Київ, Львів, АР Крим, адже при значній концентрації (як у Закарпатській області) та при різному масштабі (на рівні міста чи всієї країни) об'єкти можуть накладатися один на одного. До кожного об'єкту є фото та посилання на сайт з інформацією про нього.

Практичне застосування карти: Карта може бути використана як інформаційне джерело для планування туристичної подорожі з містичним нахилом, а також для прокладення туристичних маршрутів, розбудови супутньої інфраструктури.

Акценти дослідження: Найбільша увага приділялася містичним ресурсам Закарпатської області, так як в рамках дисципліни «Туристична політика» я досліджувала саме її.

Результати і перспективи дослідження: В ході створення карти Закарпатської області було помічено, що окремі об'єкти з'єднані транспортними шляхами і йдуть ніби один за одним, це дає підставу говорити про необхідність створення нового туристичного маршруту області «Містика Закарпаття» та популяризації його. Слід зазначити, що на карті відображені не всі містичні ресурси України, а тому перспективним є подальше картографування цікавих з погляду містики місць нашої країни.

До кожного об'єкта, позначеного на карті, додається фото та посилання на сайт з інформацією про нього. Карта може бути використана

як інформаційне джерело для планування туристичної подорожі з містичним нахилом, а також для прокладення туристичних маршрутів, розбудови супутньої інфраструктури. Зокрема, з огляду на значний «містичний» потенціал Закарпатської області було б доцільно створити туристичний маршрут «Містика Закарпаття» та популяризувати його. Слід зазначити, що на карті відображені не всі містичні ресурси України, а тому перспективним є подальше картографування цікавих з погляду містики місць України.

Висновок. Містичний туризм – порівняно новий вид туризму, який має потужну ресурсну базу для свого розвитку в Україні. При цьому організація подорожей може здійснюватися як до місць, населених привидами, так і до своєрідних «місць сили».

Використані джерела

1. Американці назвали «місця сили» в Україні [Електрон.ресурс] / ВолиньPost. – Режим доступу: <http://www.volynpost.com/news/9013-amerykanci-nazvaly-miscia-syly-v-ukraini-foto>
2. Закарпатський край багатий на містичні традиції [Електрон.ресурс] / Юрій Лівак. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/News/43656-Zakarpatskyi-krai-bahatyi-na-mistychni-tradytsii>
3. Замок Дракулы принес владельцам €1,2 млн прибыли за год [Електрон.ресурс] / Газета.ru. – Режим доступу: http://www.gazeta.ru/business/news/2013/08/05/n_3091013.shtml
4. Малайзия начинает развивать "паранормальный туризм" [Електрон.ресурс] / РИАНОВОСТИ. – Режим доступу: <http://ria.ru/kaleidoscope/20060708/51063174.html>
5. «Места силы» [Електрон.ресурс] / Энциклопедия духовных знаний. - Режим доступу: http://ru.encyclopedia-of-religion.org/places_of_power.html
6. Мистический туризм - таинственное путешествие по местам аномалий, призраков и исторических загадок [Електрон.ресурс] / Аномальные новости со всего мира. – Режим доступу: <http://anomalia.kulichki.ru/news33/255.htm>
7. На Закарпатті нараховують сім так званих чорних лісів [Електрон.ресурс] / Анастасія Федина. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/News/44295-Na-Zakarpatti-narakhovuiut-sim-tak-zvanykh-chornykh-lisiv>
8. На Западной Украине процветает мистический туризм [Електрон.ресурс] / Деніс Калужний. – Режим доступу: http://ufodos.org.ua/news/na_zapadnoj_ukraine_procvetaet_misticheskij_turizm/2013-09-05-1028
9. Паранормальный бизнес или как зарабатывают на привидениях [Електрон.ресурс] / Наталя Яковлева. – Режим доступу: <http://www.openbusiness.ru/html/dop4/paranorm.htm>
10. Розроблена онлайн-карта містичних ресурсів України [Електрон.ресурс] . – Режим доступу: <http://bit.ly/1gXAohr>